

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДИТЯЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

На сьогодні дитячий рух з окремих фактів, епізодів суспільного життя перетворюється на соціально-педагогічний чинник, стійку реальність повсякденного життя, яка впродовж десятиліть в найрізноманітніших формах, структурах, видах, проявах стала об'єктом вивчення комплексу наук. Майже вікова історія дитячого руху в Україні, що накопичила багатий досвід виховання дітей, привертає увагу багатьох дослідників і авторів. У зв'язку з цим виникла потреба аналізу самого процесу дослідження і виявлення умов його ефективності. Тому подальший розвиток вивчення історії дитячого руху вимагає історіографічного аналізу накопиченого досвіду її наукової розробки, критичного огляду численних досліджень.

Відповідно до визначення, поданого у словнику-довіднику «Детское движение» (Москва, 2005), історіографія дитячого руху – це галузь знання, в основі якого лежить історичний аналіз тенденцій та етапів розвитку і вивчення історії дитячого руху, теоретичне осмислення напрацьованого, узагальнення усього цінного, що є в історико-педагогічному дослідницькому досвіді в галузі вивчення історії дитячого руху. Історіографія сприяє формуванню обґрунтованих уявлень про історичні події, факти, рішення; вихованню патріотичних почуттів пошани до своїх попередників. Історіографія вирішує актуальне завдання підвищення якості узагальнення історії розвитку дитячих об'єднань. Такий підхід дає науково обґрунтовану відповідь на низку істотних запитань: які проблеми знайшли досить повне віддзеркалення в дослідженнях і літературі; які вивчаються явно слабо або зовсім не піддавалися науковому

аналізу. Дослідження історіографічного характеру мають важливе значення для планування і координації наукової роботи в цій галузі знань [4, с. 97].

Історія розвитку дитячого руху в Україні означена доробком кількох генерацій визначних вітчизняних педагогів, громадських та культурно-освітніх діячів. Однак, проблемним у систематизації як історіографічної, так і джерельної бази дослідження є, по-перше, частковий аналіз дитячого руху як складової молодіжного руху; по-друге – різний підхід до самого предмета дослідження та відсутність у сучасній літературі єдиного підходу до визначення поняття «дитячий рух».

Як показав аналіз наукових джерел, проблемі історіографічного дослідження дитячого руху у різні роки присвячено наукові праці ряду вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте на сьогодні в науковому доробку є лише декілька робіт, спеціально присвячених історіографічному аналізу історії дитячого руху, серед яких: М.Ф. Басов «Научно-исследовательские аспекты истории детского движения в России: Методология, историография, источниковедение (нач. XX в. – 90-е гг.)» (Москва, 1997) [1], І.Г. Гордін «Проблемы истории пионерской организации в советской педагогической литературе. Историко-графические очерки» (Москва, 1982) [2] та ін.

Кожен дослідник обирає свою траєкторію вивчення дитячого руху як педагогічного чи історичного феномену. При цьому більшість праць не можуть претендувати на ґрунтовну розробку історіографії проблеми, оскільки, по-перше, в них іноді зустрічаються досить-таки суперечливі моменти стосовно особливостей історіографічних досліджень в галузі дитячого руху; по-друге, майже всі праці не позбавлені «підміни» історіографічного аналізу бібліографічним, анотаційністю робіт тощо.

Процес накопичення знань про дитячий рух пройшов декілька етапів, які відображають в собі суспільно-політичні умови життя держави, найважливіші педагогічні явища, пов'язані з реалізацією завдань виховання дітей і підлітків. В основному ці етапи співпадають з періодизацією, обґрунтованою в історичній та історико-педагогічній літературі. Лише в окремих випадках розвиток

досліджень з історії дитячих організацій відхиляється від загальних хронологічних меж.

У контексті зазначеного виникає необхідність в періодизації історіографічних досліджень з проблем дитячого руху, тобто періодизації дитячого руху з точки зору історіографії – специфічної форми знання про розвиток того або іншого історико-педагогічного процесу, своєрідну його концепцію [4, с. 207].

Мета статті – здійснити історіографічний аналіз проблеми становлення та розвитку дитячого руху в Україні крізь призму педагогіки дитячого руху.

У процесі аналізу історіографічних праць з проблем дитячого руху ми враховували існуючі у вітчизняному науковому доробку підходи до періодизації становлення й розвитку вітчизняної історії педагогіки. Так, на думку Н.М. Гупана, українська історико-педагогічна наука виникла у другій половині XIX століття й у своєму розвитку пройшла чотири періоди: перший (друга половина XIX століття – 1916 рік) – становлення загальних основ вітчизняної історико-педагогічної науки; другий (1917 – 20-ті роки XX століття) – формування нових тенденцій у вітчизняній історії педагогіки; третій (30-ті – перша половина 80-х років XX століття) – розвиток історико-педагогічної науки на основі марксистської методології; четвертий (друга половина 80-х – 90-ті роки XX століття) – розвиток вітчизняної історико-педагогічної науки на нових методологічних позиціях, створення національної науки [3, с. 22–23].

На думку М.Ф. Басова, основними критеріями періодизації досліджень в галузі дитячого руху є: об'єктивні по відношенню до дитячого руху чинники, що визначають умови його розвитку, і соціально-педагогічні вимоги, що пред'являються до нього; внутрішні, властиві самій історико-педагогічній науці зрушення в розвитку її основних концепцій, розширення проблематики, модернізація, оновлення прийомів дослідження, збагачення його документальної основи і вдосконалення організації наукової роботи [1, с. 107–108].

Аналіз історіографічних праць свідчить про відсутність єдиного підходу до періодизації історіографії дитячого руху:

– В.А. Кудинов виокремлює 3 періоди: 1) від зародження дитячого руху до середини 30-х рр. ХХ ст., 2) від середини 30-х рр. до кінця 50-х років ХХ ст., 3) з кінця 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст. – до сучасності¹ [6, с.115];

– Б.А. Палкін встановлює 3 періоди: 1) від зародження піонерської організації до середини 50-х рр. ХХ ст., 2) від другої половини 50-х – до початку 60-х рр. ХХ ст., 3) 1961–1981 рр. [7, с. 15–16];

– І.Г. Гордін виокремлює тільки 2 етапи: 1) 1922-1945 рр., 2) 1946 р. – початок 80-х рр. ХХ ст. [2, с. 19–20].

Відомий російський дослідник М.Ф. Басов запропонував власний підхід до періодизації дитячого руху з точки зору історіографії. Зважаючи на викликану соціально-педагогічними чинниками зміну проблематики в роботах з історії дитячого руху, характер джерелознавчої бази цих робіт, найважливіші науково-організаційні заходи, спрямовані на поліпшення дослідницької роботи в цій галузі, він виділив та обґрунтував 5 етапів у процесі дослідження дитячого руху: 10-ті рр. – початок 20-х рр. ХХ ст.; початок 20-х рр. – середина 30-х рр. ХХ ст.; друга половина 30-х рр. – кінець 50-х рр. ХХ ст.; початок 60-х рр. – кінець 90-х рр. ХХ ст.; середина 80-х – 90-ті роки ХХ ст.² [1, с. 103–241].

Історіографічний аналіз джерел з даної проблеми дав змогу виділити пріоритетні напрями досліджень окремих аспектів дитячого руху в різних наукових галузях: історичні науки – дитячі і підліткові самодіяльні рухи як ланка суспільного розвитку; соціологія – дитячі і підліткові суспільні рухи як спосіб життєдіяльності дитини; психологія – розвиток особистості дитини в дитячих громадських об'єднаннях; педагогіка – взаємодія соціальних інститутів виховання дитячих і підліткових самодіяльних організацій; взаємодія дорослого і дитини в умовах дитячих і підліткових самодіяльних рухів; дослідження дитячої організації як виховного інституту.

¹ Під сучасністю слід розуміти час написання наукових праць.

² В більш пізніх виданнях М.Ф. Басова верхня межа останнього періоду розвитку історіографії дитячого руху розширена до сьогодення [4, с.207–212].

Тому, враховуючи специфіку наукової проблематики нашого дослідження, а також галузь його виконання – на перетині історико-педагогічної та соціально-педагогічної наук – вважаємо за потрібне здійснити аналіз стану дослідженості проблеми в історіографічному аспекті крізь призму розвитку педагогіки дитячого руху – самостійної галузі знання, що вивчає сутність, закономірності, специфічні риси процесу виховання та розвитку особистості в дитячих організаціях, об'єднаннях [4, с. 203]. Зупинимось на історіографічному аналізі кожного з виокремлених нами етапів розвитку педагогіки дитячого руху.

1-й етап – 10-ті – 20-ті роки ХХ ст. – *зародження та становлення педагогіки дитячого руху*, коли з'являються перші роботи, що відображають процес проникнення скаутизму в Росію. Педагогічне осмислення практичного досвіду цільової організації дитячого руху, представлене у працях перших дослідників науки про дитячий рух (Р. Баден Пауелл, Е. Гернле, І.Н. Жуков, О.І. Пантюхов, С.Т. Шацький та ін.), стало основою вироблення підходів до методології пізнання даного унікального феномену та нового наукового знання – педагогіки дитячого руху. Першими до висвітлення історії зародження, становлення і розвитку дитячого руху звернулися їхні учасники. Проте спогади сучасників та історична хроніка діяльності дитячих організацій та об'єднань носять переважно довідковий, науково-популярний, мемуарний або оглядовий характер.

2-й етап – 20-ті – середина 30-х років ХХ ст. – *розвиток педагогіки дитячого руху* – новий етап наукового педагогічного осмислення дитячого руху, пов'язаний з виявленням специфічних можливостей його особливої галузі, що історично отримала назву «піонерський рух».

Істотна особливість цього етапу – переважно гуманістичні, демократичні позиції співтовариства вітчизняних та зарубіжних учених та практиків, які здійснювали пізнання та цільове конструювання дитячого руху як соціально-педагогічного явища (Е. Гернле, І.Н. Жуков, А.Б. Залкінд, В.А. Зорін, Н.А. Конопльов, М.В. Крупеніна, Н.К. Крупська, Д.Г. Попов, О.С. Тарханов,

С.Т. Шацький, В.Н. Шульгін, В.Г. Яковлев³ та ін.).

Серед цілої когорти теоретиків дитячого руху 20-х – середини 30-х рр. ХХ ст. особливе місце посідають представники української школи, які представляли дитячий рух як основний фактор соціального виховання: В.О. Арнаутов, Е. Гернле, В. Гессен, О.С. Залужний, Л.Р. Менжинська, М.І. Миронов, Ф. Лянге, І.П. Соколянський, Г.Ф. Гринько, О.Г. Дзевєрін, Я.П. Ряппо, М.О. Скрипник та ін. На цьому етапі складаються основні підходи до науки про дитячий рух – педагогіки дитячого комуністичного руху.

В цей час в Україні велика увага приділялася організації та роботі своєрідних дослідницьких центрів з розробки теоретичних основ дитячого руху (методичні комісії при Центральному Бюро Комуністичного Дитячого Руху ЦК ЛКСМУ, відділи дитячого руху Головоцвиху Наркомосу УСРР, Український науково-дослідний інститут педагогіки (Харків, Київ), Науково-дослідний інститут Комуністичного дитячого руху (Харків, 1932-1934 рр.) та цілий ряд інших установ різного рівня, що здійснювали методичний супровід дитячого руху. На загальносоюзному рівні в цей час успішно діяли постійна комісія з питань піонерського руху, піонеркабінет в Інституті методів шкільної роботи (Москва), Центральний Науково-дослідний інститут диткомруху (Москва), Науково-дослідний інститут позакласної і позашкільної роботи (Москва) та ін.

Проте, як свідчить історіографічний аналіз джерел, такий розвиток педагогіки дитячого руху в другій половині 30-х років ХХ ст. пішов на спад внаслідок проведення політики уніфікації та монополізації дитячої комуністичної організації.

До того ж у другій половині 30-х рр. ХХ ст. втрачає свої позиції і концепція соціального виховання: практично припинила своє існування система соцвиху й соціальна педагогіка як самостійна галузь педагогічних знань, соціально-педагогічні проблеми у зміненому вигляді ввійшли до складу теорії виховання, а практика соціального виховання стала складовою частиною

³В.Г. Яковлев – автор першого в СРСР дисертаційного дослідження з проблеми історії зародження та становлення дитячого руху в СРСР – «Возникновение пионердвижения в РСФСР» (Москва, 1931–1948) [10].

комуністичного виховання у школі. Означене та боротьба з педологією повністю витіснили з історико-педагогічних публікацій проблеми соціального виховання і дитячого руху як його основного фактору.

3-й етап розвитку досліджень в галузі педагогіки дитячого руху хронологічно охоплює *другу половину 30-х – середину 50-х років ХХ ст.* – етап «відступу» від багатопланового вивчення педагогічною наукою піонерського руху. Особливо критичними для розвитку педагогіки дитячого руху стали 40-ві роки ХХ ст. – час істотного регресу в дослідженні теоретичних основ діяльності піонерської організації: по-перше, вивчення історії дитячого і молодіжного руху фактично припинилося; по-друге, окремі нечисельні видання були заідеологізованими та сфальсифікованими [4, с. 203]. Директивна за своєю суттю вимога неухильно реалізовувати марксистсько-ленінську методологію в педагогічній науці наклала відбиток і на характер розвитку досліджень в галузі дитячого руху. Нечисленні роботи цього часу пропагували ідею про класовий, політичний характер дитячої організації (у цьому ж дусі трактувалася участь її в боротьбі за знання), про практичне включення дітей в соціалістичне будівництво як провідний метод виховання. Такий підхід перетворював піонерську організацію на «придаток» державної системи освіти і виховання [1, с. 110]. Значного якісного зрушення в розвитку досліджень з історії дитячого руху в цей період не спостерігалося.

4-й етап – середина 50-х – 80-ті роки ХХ ст. – *етап активізації* педагогічних досліджень, відновлення процесу систематичного, поглибленого пізнання феномену дитячого руху, спричинені, насамперед, соціальним (суспільно-державним) замовленням педагогічній науці на осмислення та обґрунтування ролі і місця Всесоюзної піонерської організації в ідейно-моральному, всебічному вихованні та розвитку радянських дітей [4, с. 203].

Це істотно новий етап у вивченні історії піонерської організації. Його початок пов'язаний з періодом «відлиги», коли почали змінюватися напрями і характер досліджень. Проте заідеологований підхід до аналізу історії дитячого руху, недосконалість методології, в основі якої лежали тільки

положення класиків марксизму-ленінізму, принцип партійності історичної науки, ставили дослідників у жорсткі рамки класового й партійного підходу до вивчення суспільного руху дітей [1, с. 111].

В цей час центром реалізації такого соціального замовлення стала Академія педагогічних наук СРСР, практичні дії якої свідчили про визнання особливої ролі педагогічної науки у пізнанні специфічного потенціалу піонерського руху та визначенні шляхів і засобів його реалізації. На цей період припадає створення спеціальних науково-дослідних структур в системі інститутів АПН СРСР, які очолили перші дослідники вітчизняного дитячого руху – Б.З. Вульфів, І.Г. Гордін, Г.М. Івашенко, Ф.Ф. Корольов, В.С. Ханчин, З.А. Ходоровська, Б.Є. Ширвіндт, В.Г. Яковлев та ін. [4, с. 203–204].

Характерними проявами розвитку науки про дитячий рух на цьому етапі є діяльність науково-дослідних центрів, лабораторій, відділів (секторів) піонерської та комсомольської роботи НДІ теорії і історії педагогіки, відкриття цільової аспірантури з даної спеціальності, функціонування дослідно-експериментальних шкіл АПН, впровадження новаторського піонерського досвіду, проведення науково-практичних конференцій, педагогічних читань, дискусій з питань піонерської роботи, поява монографічних праць істориків педагогіки з піонерської проблематики. Саме в цей період педагогіка дитячого руху стає навчальним предметом в системі професійної педагогічної освіти, що отримує назву «Теорія та методика піонерської і комсомольської роботи» – сукупність науково достовірних, узагальнених і взаємопов'язаних знань про піонерську організацію і особливості її діяльності (перший навчальний посібник вийшов у 1976 р.). [4, с. 207].

На цьому етапі розвитку педагогіки дитячого та молодіжного руху у вітчизняному науковому доробку з'являється ряд перших докторських досліджень з педагогічних проблем дитячого руху: В.В. Лебединський «Теоретические основы совершенствования воспитательной деятельности пионерской организации» (Москва, 1975), К.Д. Радіна «Воспитание чувств детей и подростков в деятельности пионерской организации» (Ленінград, 1975),

Б.Є. Ширвіндт «Педагогические проблемы деятельности пионерской организации» (Москва, 1974) та ін.) та більше 100 кандидатських дисертацій [4, с. 205–206].

Вагоме значення для нашого дослідження мають покажчики літератури з проблем розвитку дитячого руху, серед яких рекомендаційний покажчик літератури, присвячений ювілею піонерської організації «Сторінки літопису піонерії України» (Київ, 1973) [9] та ін.

Проте соціальні зміни кінця 80-тих ХХ ст. спричинили зміни в науковій сфері. Зокрема, втраченими виявилися можливості розвитку науки про дитячий рух: розпалися наукові школи, науково-дослідні установи, відбулася переорієнтація кафедр ряду педагогічних університетів, що займалися проблемами дитячого руху і т.д.

5-й етап – з початку 90-х років ХХ ст. – «*відродження*» – сучасний етап вивчення історії дитячого руху розвивається в умовах звільнення від партійного диктату в галузі ідеології, утвердження у сфері науки і мистецтва плюралізму ідей і теорій. Почала складатися нова, сучасна концепція дитячих організацій, які розглядаються як частина загального соціального руху. В сучасних умовах зміни пріоритету цінностей дослідники дістали можливість здійснювати аналіз розвитку дитячого руху без страху бути викритим у «безпартійній і надкласовій» оцінці цього важливого суспільно-педагогічного явища [1, с. 112–113].

На сучасному етапі розвитку педагогіки дитячого руху заслуговує на увагу цілий ряд праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, теоретиків та практиків. Насамперед, доробок лабораторії дитячих об'єднань Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, серед основних завдань якої – дослідження соціально-педагогічних засад діяльності дитячих і молодіжних груп та об'єднань у контексті створення сучасної молодіжної субкультури, формування колективістської спрямованості підлітків у дитячому об'єднанні, соціально-педагогічних факторів розвитку дитячо-підліткових та молодіжних ініціатив, дитячих і молодіжних об'єднань, організацій і т.п. Серед інших: «Дитячі об'єднання України у вимірах минулого

та сучасного» (авторський колектив: Р. Охрімчук, Л. Шелестова, О. Кравченко, О. Бондарчук, А. Зайченко) (Луганськ, 2006), Ж.В. Петрочко «Формування правової культури особистості в умовах дитячого громадського об'єднання» (Київ, 2009), «Дитяче об'єднання : формування ціннісних ставлень особистості» (авторський колектив: А.Б. Зайченко, О.В. Кравченко, В.В. Русова (Кривий Ріг, 2009), «Дитячі громадські організації» (Харків, 2004) (Л. Мазуренко), «Українські дитячі та молодіжні громадські організації» (Харків, 1999) (авторський колектив: Г.В. Троцько, І.М. Трубавіна, Т.М. Хлебнікова) та ін. [5, с. 75]. Поява навчально-методичних видань з теоретико-методичних питань організації дитячого руху викликана, насамперед, практичною необхідністю підготовки кадрів для дитячих організацій та об'єднань.

З'явилося ряд досліджень, присвячених різним аспектам діяльності сучасних дитячих та молодіжних організацій в Україні та зарубіжних країнах: Т.Ф. Алексеєнко, Є.В. Анохін, М. Баяновська, О.В. Боровець, Л. Гордієнко, С. Диба, Ю. Жданович, А. Б. Зайченко, О. В. Кравченко, С. Левицький, В. Леник, Я. Луцький, Д. Малков, В. Окаринський, Н. Онищенко, Р. Охрімчук, Ж.В. Петрочко, Б. Савчук, Ю. Поліщук, С. Харченко, С. Чернета, Л. Ярова та ін.

Значний внесок у розвиток сучасного етапу педагогіки дитячого руху зробили члени Асоціації дослідників дитячого руху (Росія), створеної в січні 1991 р. В результаті наукової дискусії, ініційованої членами Асоціації, піднімаються питання про необхідність вивчення дитячої суспільної активності у змінних соціально-політичних умовах, визначення пріоритетних напрямів досліджень та принципів їхнього відбору; здійснення спроб узгоджених, координованих досліджень, результати яких обговорюються на щорічних наукових конференціях та публікуються у збірках наукових праць; розробку понятійно-категоріального апарату науки про дитячий рух; формування образу науки, її концептуальної моделі і т.п. Саме завдяки зусиллям членів Асоціації на науковому «небосхилі» з'явилася нова галузь наукового знання – наука про дитячий рух, яку учасники дискусії запропонували назвати «соціокінетикою дитинства» [8, с. 330].

Історико-педагогічному аналізу розвитку дитячого руху присвячені такі праці членів Асоціації: Алиева Л.В. «Детское движение – субъект воспитания: Теория, история, практика» (Москва, 2002), І.В. Руденко «Введение в педагогику детского движения» (Москва, 2004), «Подготовка организаторов детского движения в России (историко-педагогический анализ)» (Москва, 2008), В.А. Кудинов «Детское и молодежное движение в России в XX веке» (Кострома, 2000), «Большие заботы маленьких граждан» (Москва, 1990), В.В. Дружинин «Детское движение в России: Историко-теоретический аспект» (Москва, 2004), М.В. Богуславский «Детское движение в России: между прошлым и будущим» (Тверь, 2007) та ін. [5, с. 75].

Таким чином, відповідно до періодизації педагогіки дитячого руху та аналізу результатів історико-педагогічних досліджень з даної проблеми, ми здійснили спробу періодизації історіографічних досліджень з проблем дитячого руху за такими етапами: 10-ті – 20-ті роки ХХ ст. – зародження та становлення педагогіки дитячого руху; 20-ті – середина 30-х років ХХ ст. – розвиток педагогіки дитячого руху; 30-ті – середина 50-х років ХХ ст. – етап «відступу» від багатопланового вивчення педагогічною наукою піонерського руху; середина 50-х – 80-ті роки ХХ ст. – активізація педагогічних досліджень в галузі дитячого руху; з початку 90-х років ХХ ст. – відродження педагогіки дитячого руху на сучасному етапі в умовах звільнення від партійного диктату в галузі ідеології, утвердження у сфері науки і мистецтва плюралізму ідей і теорій та оформлення сучасного міждисциплінарного наукового знання про дитинство як суб'єкт громадського розвитку цілеспрямованих процесів соціалізації і виховання – соціокінетики, що вивчає методологію науки про дитячий рух; теорію дитячого руху; методику діяльності дитячих об'єднань; історію та історіографію дитячого руху.

Підсумовуючи історіографічний огляд з проблеми розвитку дитячого руху в Україні, можна зазначити, що незважаючи на їх значну кількість, переважна більшість зазначених досліджень суто історичного спрямування, інші ж – опосередковано стосуються досліджуваної теми (переважно у контексті розвитку молодіжного руху) та мають фрагментарний характер.

Спеціальних історико-педагогічних праць, присвячених вивченню соціально-педагогічних засад організації дитячого руху в Україні на різних етапах його розвитку до цього часу немає. У перерахованих працях наявні лише окремі поодинокі згадки про дитячий рух як елемент позашкільної системи виховання (початок ХХ ст. – 20-ті рр. ХХ ст.), основний фактор соціального виховання в Україні (20-30-ті рр. ХХ ст.), як феномен цільового соціального виховання в політиці радянської держави, спрямований на формування комуністичного ідеологічного світогляду підростаючого покоління – майбутнього комсомолу та комуністичної партії.

У контексті означеного подальшого вивчення потребують такі аспекти теоретико-методологічних засад досліджуваної проблеми, як історіографічний аналіз різних етапів становлення та розвитку дитячого руху, аналіз джерелознавчої бази дослідження і т.п.

Список використаних джерел

1. Басов Н. Ф. Наукоедческие аспекты исследования истории детского движения в России: Методология, историография, источниковедение (нач. ХХ в. – 90-е гг.) / Басов Н. Ф. – М., 1997. – 348 с.
2. Гордин И. Г. Проблемы истории пионерской организации в советской педагогической литературе. Историографические очерки / И. Г. Гордин. – М. : «Просвещение», 1982. – 176 с.
3. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – К. : АПН, 2002. – 224 с.
4. Детское движение. Словарь-справочник. Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М. : Ассоциация исследователей детского движения, 2005. – 543 с.
5. Коляда Н. М. Соціокінетика дитинства: наука про дитячий рух / Н. М. Коляда // Вісник Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького. Серія Педагогічні науки. Випуск 166. – Черкаси : Вид. ЧНУ, 2009. – С. 72–76

6. Кудинов В. А. К историографии проблемы партийного руководства подготовкой кадров пионерских работников (1922-1932 гг.) / В. А. Кудинов // Великий Октябрь и молодёжь. – Л., 1978. – С. 115–121
7. Палкин В. А. Комсомол – активный помощник партии по руководству пионерским движением 1922-1941 гг. (на материалах Украины) / В. А. Палкин. – Донецк, 1982. – 232 с.
8. Социокинетика. Стратегия и тактика детского движения нового века. – М. : Ассоциация исследователей детского движения, 2002. – 512 с.
9. Сторінки літопису піонерії України. К. : Державна республіканська бібліотека для дітей, 1973. – 40 с.
10. Яковлев В. Г. Возникновение пионердвижения в РСФСР: Дисс. ... к.пед.н. – М., 1931–1948. – 422 с.

Коляда Н. М. Становлення та розвиток дитячого руху в Україні: історіографічний аналіз проблеми

У статті здійснено історіографічний аналіз проблеми становлення та розвитку дитячого руху в Україні. Враховуючи специфіку наукової проблематики автор здійснив аналіз стану дослідженості проблеми в історіографічному аспекті крізь призму розвитку педагогіки дитячого руху – самостійної галузі знання, що вивчає сутність, закономірності, специфічні риси процесу виховання та розвитку особистості в дитячих організаціях, об'єднаннях. Відповідно до періодизації педагогіки дитячого руху та аналізу результатів історико-педагогічних досліджень з даної проблеми здійснено спробу періодизації історіографічних досліджень з проблем дитячого руху у єдності 5-ти етапів.

Коляда Н. М. Становление и развитие детского движения в Украине: историографический анализ проблемы

В статье осуществлен историографический анализ проблемы становления и развития детского движения в Украине. Учитывая специфику научной

проблематики автор осуществил анализ состояния исследованности проблемы в историографическом аспекте сквозь призму развития педагогики детского движения – самостоятельной отрасли знания, которое изучает сущность, закономерности, специфические черты процесса воспитания и развития личности, в детских организациях, объединениях. В соответствии с периодизацией педагогики детского движения и анализа результатов историко-педагогических исследований по данной проблеме осуществлена попытка периодизации историографических исследований из проблем детского движения в единстве 5-ти этапов.

Kolyada N. M. Becoming and development of child's motion is in Ukraine: historiography analysis of problem

In the article the historiography analysis of problem of becoming and development of child's motion is carried out in Ukraine. Taking into account the specific of scientific problematiki an author carried out the analysis of the state of investigationalness of problem in a historiography aspect through the prism of development of pedagogics of child's motion – independent industry of knowledge, which studies essence, conformities to law, specific lines of process of education and development of personality, in child's organizations, associations. In accordance with a division into periods of pedagogics of child's motion and analysis of results of istoriko-pedagogichnikh researches on this issue the attempt of division into periods of historiography researches is carried out from the problems of child's motion in unity of the 5-ti stages.